

МЕТОДИКА ОЦІНКИ РИНКУ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ СТРАХУВАННЯ ЗЕРНОВИХ В РЕГІОНІ

Н.О.Долгошея, аспірант

Миколаївський державний аграрний університет

Запропоновано та апробовано методику визначення регіонального потенційно можливого ринку обов'язкового страхування зернових культур. Обґрунтовано вигідність страхування зернових культур для товаровиробників.

Предложена и практически проверена методика определения регионального потенциального рынка обязательного страхования зерновых культур. Обоснована целесообразность страхования зерновых культур для товаропроизводителей.

З часу прийняття Закону України “Про страхування” на страховому ринку в АПК намітився ряд позитивних тенденцій. Однак, сучасний стан відносин страхового відшкодування збитків і втрат в АПК характеризується повільністю, складністю і суперечливістю щодо свого розвитку.

Ефективність страхової діяльності розглядалася у наукових працях Осадця С.С., Базилевича В.Д., Грушка В.І., Лутака М.Д., Рейтмана Л.І., Шахова В.В., Яковенка І.В., Саркісова С.Е., Воблого К.Г., Василика О.Д., Орланюк-Малицької Л.О., Сухова В.А., Чухно А.А. та інших науковців.

У даній статті обґрунтуємо ефективність страхування зернових саме для сільськогосподарських товаровиробників.

На підставі фактичних даних по посівним площам визначимо потенційно можливий ринок страхування зернових культур Миколаївської області. В середньому за 2001-2004 роки потенційно можливі страхові премії при страхуванні озимої пшениці становлять 36,3 млн. грн. при середньорічній страховій сумі 427,5 млн. грн.

При страхуванні озимої пшениці, як і інших озимих зернових, особливу увагу необхідно звертати на ризик вимерзання та загибелі внаслідок морозів. Так, узимку 2003 року вимерзання було

катастрофічним ризиком для озимих, проте переважна більшість озимих загинула не безпосередньо від вимерзання як такого, тобто живі рослини не буквально замерзли, а були вкриті крижаною кіркою, внаслідок чого втратили доступ до кисню та загинули. Отже, фактично посіви озимих загинули не від вимерзання, а від удушення під крижаною кіркою. Саме ця юридично-агрономічна колізія була причиною численних відмов страхових компаній у страхових відшкодуваннях по загиблим озимим посівам: посіви загинули, але не від вимерзання. Тому при страхуванні озимих культур необхідно детальніше розшифровувати ризик, наприклад: загибель внаслідок несприятливих погодно-кліматичних умов при від'ємній температурі. Проте у п.4 постанови КМУ № 1000 [1] прописано, що до страхових ризиків при страхуванні сільськогосподарських культур належить саме вимерзання, відповідно, страхові компанії розроблюють власні правила агрострахування на підставі чинної нормативно-правової бази, та на підставі цієї бази та власних правил страхування складають договори зі страхувальниками. Не всі страхувальники — сільськогосподарські підприємства мають юридичні служби та досвід страхування, тому не всі обгрунтовано вимагають розшифрувати ризик вимерзання. На нашу думку, первинним у двозначності та плутанині термінів та визначень є недосконалість п.4 постанови КМУ № 1000, фактично цей пункт потурає страховим компаніям та, як свідчать факти, знімає з них відповідальність сплачувати страхові відшкодування в наслідок несприятливої дії морозів, а не вимерзання. На нашу думку, чинна нормативно-правова база повинна обстоювати інтереси в першу чергу сільськогосподарських підприємств, як страхувальників, та містити вичерпні реальні формулювання ризиків, які б унеможливили словесну гру та відхід страховиків від належних страхових виплат.

Це стосується не лише озимої пшениці, як найбільш поширеної озимої культури, а й інших озимих посівів. Страховий тариф при розрахунку страхових премій по цих культурах також узято на рівні 8,5% від страхової суми, як максимально можливий при

страхуванні озимих зернових у Миколаївській області у відповідно до додатку 1 постанови КМУ № 1000.

Потенційно можливі премії при страхуванні жита в середньому за 2001-2004 роки становлять 1,4 млн. грн., а при страхуванні озимого ячменю — 6,7 млн. грн. при страхових сумах відповідно 16 млн. грн. та 78,7 млн. грн. Поступове зниження загальнообла-сних потенційно можливих страхових премій при страхуванні жита протягом 2001-2004 років пояснюється поступовим скороченням посівних площ культури.

На нашу думку, страховий тариф при страхуванні озимих зернових має бути найнижчим по житю та порівняно більшим по ячменю. Оскільки жито витримує морози на рівні вузла куштиння приблизно $-19-20^{\circ}\text{C}$, озима пшениця $-18-19^{\circ}\text{C}$, а озимий ячмінь -15°C . До того ж, посіви жита найменше пригнічуються бур'янами у порівнянні з іншими культурами. Термін страхового захисту від ризику вимерзання має бути для області від третьої декади жовтня до другої декади травня.

Також при страхуванні озимих необхідно враховувати ризик пошкодження посівів гризунами, при цьому це не зменшує відпо-відальності страхувальників з необхідності боротьби з мишами.

Що стосується ярових зернових, то в Миколаївській області вони найбільше представлені ярим ячменем та кукурудзою на зерно. Страховий тариф при розрахунку страхових премій по яровим зерновим узятю на рівні 7,5% від страхової суми, як максимально можливий при страхуванні ярових зернових у Миколаївській області відповідно до додатку 1 постанови КМУ № 1000.

В середньому за 2001-2004 роки потенційно можливі страхові премії на даному секторі страхового захисту станов-лять 11,4 млн. грн. при середньорічній страховій сумі 152,1 млн. грн., що майже вдвічі перевищує аналогічні показники зі страхування озимого ячменю.

Особливостями страхового захисту ячменя є ранні строки його збирання, що зменшує термін його страхового захисту у

порівнянні з іншими зерновими культурами, відповідно, це може зменшити вартість самого страхування. Стосовно ж ярого ячменю у порівнянні з озимим, також суттєво зменшується термін необхідного страхового захисту, виключається ризик вимерзання, що також може впливати на зниження страхового тарифу.

В середньому за 2001-2004 роки потенційно можливі страхові премії на даному секторі страхового захисту становлять 3,6 млн. грн. при середньорічній страховій сумі 47,4 млн. грн., що порівняно небагато при співставленні з колосовими зерновими. Найбільшим по потенційно можливим страховим преміям був 2003 рік, що пояснюється масовим висіванням кукурудзи на полях загиблої озимини.

При страхуванні посівів кукурудзи необхідно враховувати наступні особливості. По-перше, достеменно невідомо, яким буде кінцеве призначення посівів: на зерно чи на силос. Особливо це стосується південних посушливих районів області. Господарствам, які зазнали впливу посухи, часто доводиться розв'язувати дилему: чи чекати збору зернової кукурудзи (що нерідко дає 2-3 ц/га), чи збирати наявну кукурудзу для силосування (при цьому невідомо, скільки б дала зерна кукурудза, якби залишилася на полі). Друга особливість має істотно впливати на вартість страхового захисту, вона стосується проблеми розкрадання стиглих качанів кукурудзи населенням місцевих поселень. Якщо господарства-страхувальники включають до страхових ризиків протиправні дії третіх осіб (розкрадання), це не знімає відповідальності з господарства щодо вжиття необхідних заходів з охорони посівів. Третя особливість стосується термінів страхового захисту. Так, граничною межею посіву кукурудзи для області є 20 травня, що є найпізнішим терміном посіву серед зернових, що, по-перше, зсуває (скорочує) термін страхового захисту, а по-друге, надає час для оперативного маневру ресурсами з урахуванням посушливості весняних місяців, необхідності пересіву загиблих від вимерзання зернових культур.

При страхуванні зернових особливо небезпечним ризиком є посуха, що найбільше стосується південних та південно-східних

районів області. Проте посуха є катастрофічним ризиком, навіть не ризиком, а постійним явищем для регіону, через що переважна більшість страхових компаній намагаються оминати її при укладанні договорів страхування, тобто не включають посуху у перелік страхових ризиків при укладанні договорів. Справа ускладнюється тим, що при настанні передбачених страхових ризиків, страхові компанії не поспішають прирівняти суму страхових відшкодувань до суми збитків, страховики намагаються вираховувати із суми понесених збитків вплив посухи. Подекуди процес таких обрахунків носить непрозорий заплутаний характер, що знижує довіру потенційних страхувальників до страхових компаній.

Зернові посіви незахищені перед посухою з третьої декади лютого до другої декади липня. На нашу думку, необхідно запровадити страховий захист від неї, деталізувавши ризик: посуха, як відсутність опадів, і посуха, як високі температури.

Зернові культури суттєво незахищені від дії граду, а саме з другої декади травня до першої декади серпня. При цьому треба звернути увагу на декілька нюансів. Пошкодження від граду може бути не лише безпосередньо фізичне (вибивання стебел чи зерна), а й опосередковане — ураження хворобами. Як правило, від опосередкованого ураження захист страхувальникам не надається.

Основними хворобами, які вражають зернові в області, є септоріоз, бура іржа, борошніста роса, пліснява, коренева гниль. Страхувати зернові від хвороб потрібно, проте це не знімає зі страхувальників необхідності та відповідальності вносити відповідні засоби захисту рослин.

В цілому ж, страхування зернових в Миколаївській області потенційно може дати в середньому 73 млн. грн. на рік страхових премій при страховій сумі близько 1 млрд. грн. Найбільше страхових премій було зібрано у 2003 році — понад 100 млн. грн. Страхові премії в розрізі районів розподілені майже рівномірно, так, коефіцієнт варіації становить 5,1%.

Розглянемо, наскільки вигідним є страхування для сільськогосподарських товаровиробників, порівнявши потенційно-можливі

премії з потенційно можливими страховими відшкодуваннями. При порівнянні даних можна зробити висновок, що у 2001 та 2004 роках сальдо у страхових розрахунках було б на користь страховиків, відповідно на 16 та на 29 млн. грн., а у 2002 та 2003 роках — на користь страхувальників — відповідно на 6 та на 596 млн. грн. В цілому, за період дослідження страхові виплати перевищили б страхові премії на 557 млн. грн., або в 4,1 раза, що свідчить про користь та вигідність страхування озимих культур для сільськогосподарських товаровиробників.

А якщо порівняти дані страхових премій по зерновим в цілому та дані страхових виплат по вимерзанню, то варто зазначити, що, хоча страхові премії у 2001, 2002 та 2004 роках перевищили б розміри виплат відповідно на 38,6 млн. грн., 12,7 млн. грн. та на 60,8 млн. грн., проте це перекрилося б переважанням страхових виплат над страховими внесками у 2003 році на 555 млн. грн., тобто в цілому за 2001-2004 роки мало б місце переважання страхових виплат по вимерзлим зерновим над страховими преміями із захисту зернових взагалі на 442,7 млн. грн., або у 2,5 рази на користь сільськогосподарських підприємств.

ЛІТЕРАТУРА

1. Постанова КМУ "Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування врожаю сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень державними сільськогосподарськими підприємствами, врожаю зернових культур і цукрових буряків сільськогосподарськими підприємствами всіх форм власності" від 11 липня 2002 року №1000.